

III KEKS – Konferencja Edukacji Kreatywnej Szkół
„Od relacji do innowacji”
Chojnice, 22.09.2018

Ku mądrości: o warunkach dobrych relacji w zespole klasowym

dr Elżbieta Płóciennik

WYDZIAŁ NAUK
O WYCHOWANIU
Uniwersytet Łódzki

Relacje interpersonalne

- ▶ **Relacja – związek zachodzący między dwoma lub więcej podmiotami (W. Okoń)**
- ▶ **Sposób wyrażania między dwoma lub więcej partnerami interakcji uczuć i postaw (A. Ćichocki)**
- ▶ **To pozytywne bądź negatywne powiązania pomiędzy partnerami** – ich wyrazem są np.: agresja, wrogość, obojętność, nienawiść, konflikt, zerwany kontakt, dystans emocjonalny, przemoc, manipulacja, kontrolowanie, lekceważenie
lub
atrakcyjność interpersonalna, miłość, zakochanie, intymność, przyjaźń i koleżeństwo, podziw, skupienie uwagi, akceptacja, zrozumienie, związek emocjonalny, poważanie, bliskość przestrzenna.

Relacje w szkole

Funkcjonują i budują się na różnych płaszczyznach:

- ▶ nauczyciel dyrektor
- ▶ nauczyciel nauczyciele
- ▶ nauczyciel inni pracownicy szkoły
- ▶ nauczyciel rodzice uczniów
- ▶ nauczyciel uczeń

Wpływ na nie mają różnie definiowane i postrzegane właściwości procesu edukacyjnego

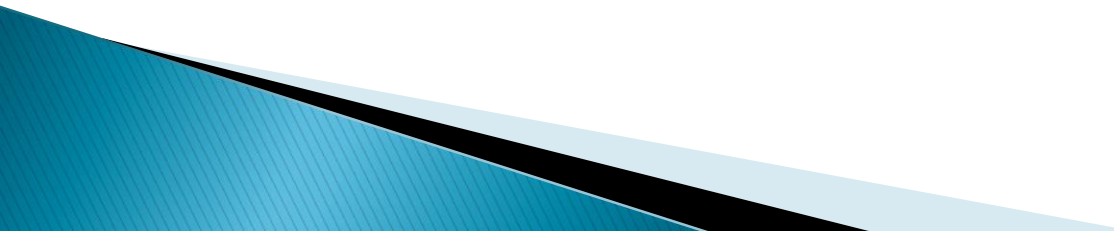
Czynniki istotne w budowaniu klimatu i relacji w klasie

- ▶ Liczba uczniów w klasie i szkole.
 - ▶ Lokalizacja miejsca ucznia w klasie.
 - ▶ Postawy nauczyciela i rówieśników wobec uczniów (wyróżnienie, odrzucenie – pozycje społeczne).
 - ▶ Nauczyciel – jego kompetencje i styl nauczania (nakaz–indywidualizacja).
 - ▶ Ukierunkowanie klasy:
 - na wyniki, osiągnięcia,
 - na współpracę,
 - na porządek.
- (A. Cichocki, Nauczyciele jako twórcy edukacyjnego klimatu klasy szkolnej)

Relacje a edukacja

Dzieci uczą się we wspólnocie. Słuchają ludzi, którzy są dla nich ważni i dla których one są ważne (Nel Noddings)

W klasie „opartej na relacjach” bezpieczeństwo, zaufanie, potrzeby uczniów i nauczycieli oraz sposoby komunikacji są równie ważne jak historia, języki, wychowanie plastyczne, fizyka i inne przedmioty szkolne.

Czynniki istotne w budowaniu relacji

- ▶ **Kompetencje społeczne członków zespołu** (nauczycieli i uczniów) – pewien potencjał (dyspozycje, zdolność) wyrażany poprzez umiejętności.

„zdolność do generowania zachowań społecznych, które umożliwiają oraz ułatwiają inicjowanie i podtrzymywanie pozytywnych relacji interpersonalnych” (L. Smółka)

złożone umiejętności warunkujące efektywność radzenia sobie w sytuacjach społecznych określonego typu (A. Matczak)

Model kompetencji społecznych

Wymiary stosunków międzyludzkich odnoszących się do umiejętności psychospołecznych:

- ▶ wzajemne zrozumienie i poznawanie się;
- ▶ tworzenie klimatu wzajemnego zaufania;
- ▶ pomaganie oraz wywieranie wpływu;
- ▶ rozwiązywanie problemów i konfliktów (J. Mellibruda).

Zachowania istotne dla umiejętności społecznych:

- ▶ umiejętności komunikacyjne;
 - ▶ umiejętności asertywne;
 - ▶ umiejętności wzmacniania, podtrzymywania innych;
 - ▶ umiejętności wyrażania siebie (P. Oleś).
-

Czynniki istotne w budowaniu relacji

- ▶ **Kompetencje komunikacyjne** – komunikacja to proces „porozumiewania się ludzi, którego celem jest przekazywanie informacji lub zmiana zachowań osoby bądź grupy osób” (T. Pilch)

„zdolności..., umożliwiające wykorzystanie wiedzy, umiejętności i doświadczenia w nawiązywaniu i podtrzymywaniu udanych relacji międzyludzkich”
(J. Malinowska)

Elementy komunikacji interpersonalnej

Jak dowodzą badania na temat komunikacji interpersonalnej poszczególne kanały przekazu informacji mają zróżnicowany wpływ na kształtowanie ogólnej oceny wypowiedzi. I tak **treść wyrażona poprzez:**

- ▶ **słowa** wpływa jedynie w 7%,
- ▶ przekaz zawarty w **tonie głosu** decyduje w 38%,
- ▶ przekaz zawarty w **mimice twarzy** decyduje w 55%.

Negatywne komunikaty

- ▶ **Komunikaty „odcinające od życia”** (np. żądania, „nie/zasługiwanie na coś...”, ubliżające i krytykujące osobę, etykietowanie.
- ▶ **Komunikaty typu „Ty zawsze–Ty nigdy”**
- ▶ **Podwójne komunikaty/ wiązanie**
- ▶ **Słowa „niby” właściwe, „zamykacze” w subtelnej formie:**
 - ▶ weź się w garść...
 - ▶ poradzisz sobie...
 - ▶ zobaczysz, że będzie dobrze...
 - ▶ głowa do góry...
 - ▶ spręż się...
 - ▶ to naprawdę jest łatwe, skup się...
 - ▶ nie opowiadaj, dasz radę....

Negatywnie odbierane postawy i komunikaty

- ▶ *Albo mówię, nie rozumiem tego, co jest na tablicy. Ale czego nie rozumiesz? Dwa plus dwa nie umiesz oddać? A tam nie ma żadnego dwa plus dwa, tylko jest w ogóle jakiś trudny przykład, ale dla niego wygląda jak dwa plus dwa, tak? Więc no dla niego jest proste, ale chyba nie rozumie, że my nie rozumiemy.*
- ▶ *Na przykład pani od matematyki, według mnie, świetnie uczy, ale w ogóle nie ma do nas podejścia. W sensie że zamiast nam coś spokojnie wytłumaczyć, to cały czas się drze, co lekcję. Ostatnio nam się tłumaczyła, dlaczego krzyczy i powiedziała, że po prostu gdyby nie krzyczała, to nie byłoby ciszy na lekcji i nie mogłaby jej prowadzić.*

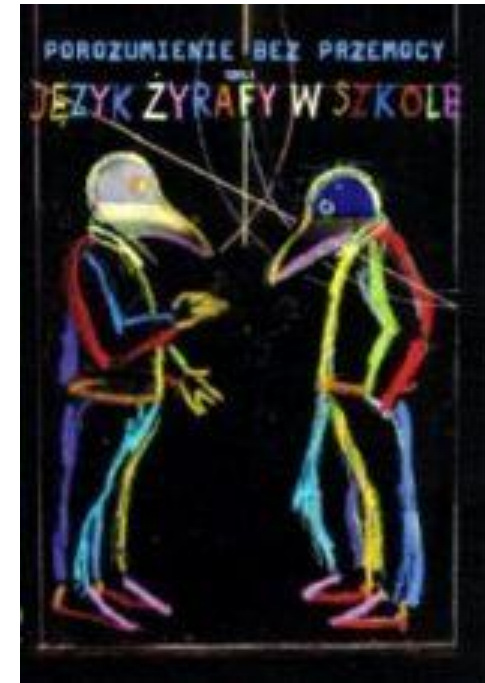
Analizy IBE /7/2015. Szkoła oczami uczniów....

Budowanie pozytywnych relacji poprzez rozwój kompetencji komunikacyjnych

Polega na uczeniu się nowych umiejętności:

- ▶ przekazywania adekwatnych informacji o swoich potrzebach i oczekiwaniach od partnera (**komunikaty typu „ja”**),
- ▶ uczenia się **unikania** sytuacji podwójnego komunikatu i komunikatów negatywnych,
- ▶ uczenia się **słuchania** partnera i odróżniania poziomu informacji o treści od poziomu informacji o relacji,
- ▶ uczenia się **dostrzegania** wpływu własnych i partnera **stanów emocjonalnych** i schematów poznawczych na procesy zniekształcania informacji nadawanych i odbieranych.

np. Konceptcje i programy: „Porozumienie bez przemocy”; „Przyjaciele Zippiego”

O komunikatach do... (autorefleksja)

- ▶ Czy to, co mówisz, można zrealizować? (*Bądź grzeczny!*)
- ▶ Czy to, co mówisz, jest precyzyjnie sformułowane? (*Zachowuj się!*)
- ▶ Czy to, co mówisz, jest pozytywnie sformułowane? (*Nie mów tak!*)
- ▶ Czy to, co mówisz, jest komunikatem dla Ciebie czy dla rozmówcy? (*Zrozum, co do Ciebie mówię!*)
- ▶ Czy to, co mówisz, jest czytaniem w myślach czy opisem mierzalnych faktów? (*Wiem, co za chwilę tu wydarzy się!*)
- ▶ Czy to, co mówisz, opisuje, co czujesz, czy atakuje drugą stronę? (*Ty się nie uczysz! Za bardzo to ty się nie napracowałeś?*)
- ▶ Czy to, co mówisz, dotyczy osoby czy jej zachowań? (*Jesteś inteligentny/głupi/leniwy/nieodpowiedzialny/.../!*)
- ▶ Czy to, co mówisz, jest bezpośrednie czy ma ukrytą intencję? (*Nie mogłeś narysować ładniej/ napisać ładniejszego opowiadania?*)

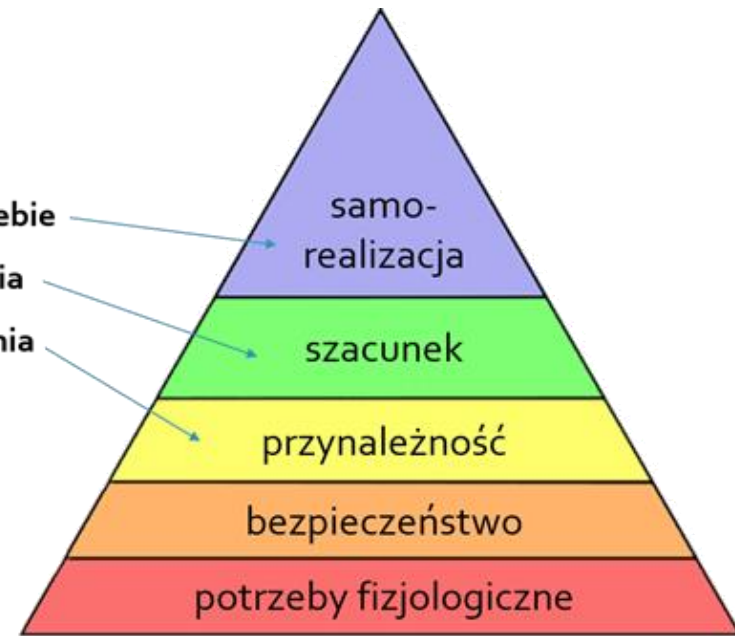
Inne czynniki istotne w budowaniu relacji

- ▶ **Atmosfera** oparta na życzliwości, szacunku.
- ▶ **Zaspokojenie potrzeb:**
 - czas na słuchanie się nawzajem,
 - okazywanie uznania, polegające na wyrażaniu pozytywnej i uzasadnionej oceny.

Pragnienie realizacji siebie

Pragnienie docenienia

Pragnienie zrozumienia

Maslow, 1964

- ▶ **Otwartość** na różnorodność i wieloznaczność.
- ▶ **Wzajemne zaufanie** (B. Jakimiuk).
- ▶ **Empatia** (część kompetencji emocjonalnych) – reakcja emocjonalna zgodna z sytuacją lub emocjami innej osoby (J. Czapiński).
- ▶ **Integracja grupy.**
- ▶ „**Metodyka**” pozytywnej komunikacji.

Korzystny klimat społeczny

- „w którym uczniowie **oczekują od siebie wzajemnie**, że będą wykorzystywać najlepiej jak potrafią swoje możliwości intelektualne i **będą się wzajemnie wspierać**;
- w którym **możliwość wpływania** na otoczenie **jest** znaczna i **rozdzielona** między wszystkich członków grupy – uczniów i nauczyciela;
- w którym wysoka jest **atrakcyjność grupy i wzajemna atrakcyjność uczniów**;
- w którym **normy** sprzyjają wykonaniu zadań dydaktycznych, a jednocześnie wykazaniu różnic indywidualnych;
- w którym **komunikowanie się** ma charakter **otwarty** i przybiera postać **dialogu**;
- w którym **wspólna praca i rozwój grupy** same przez się **zasługują na uwagę**”

(Za: R. Arends, *Uczymy się nauczać*, s. 125).

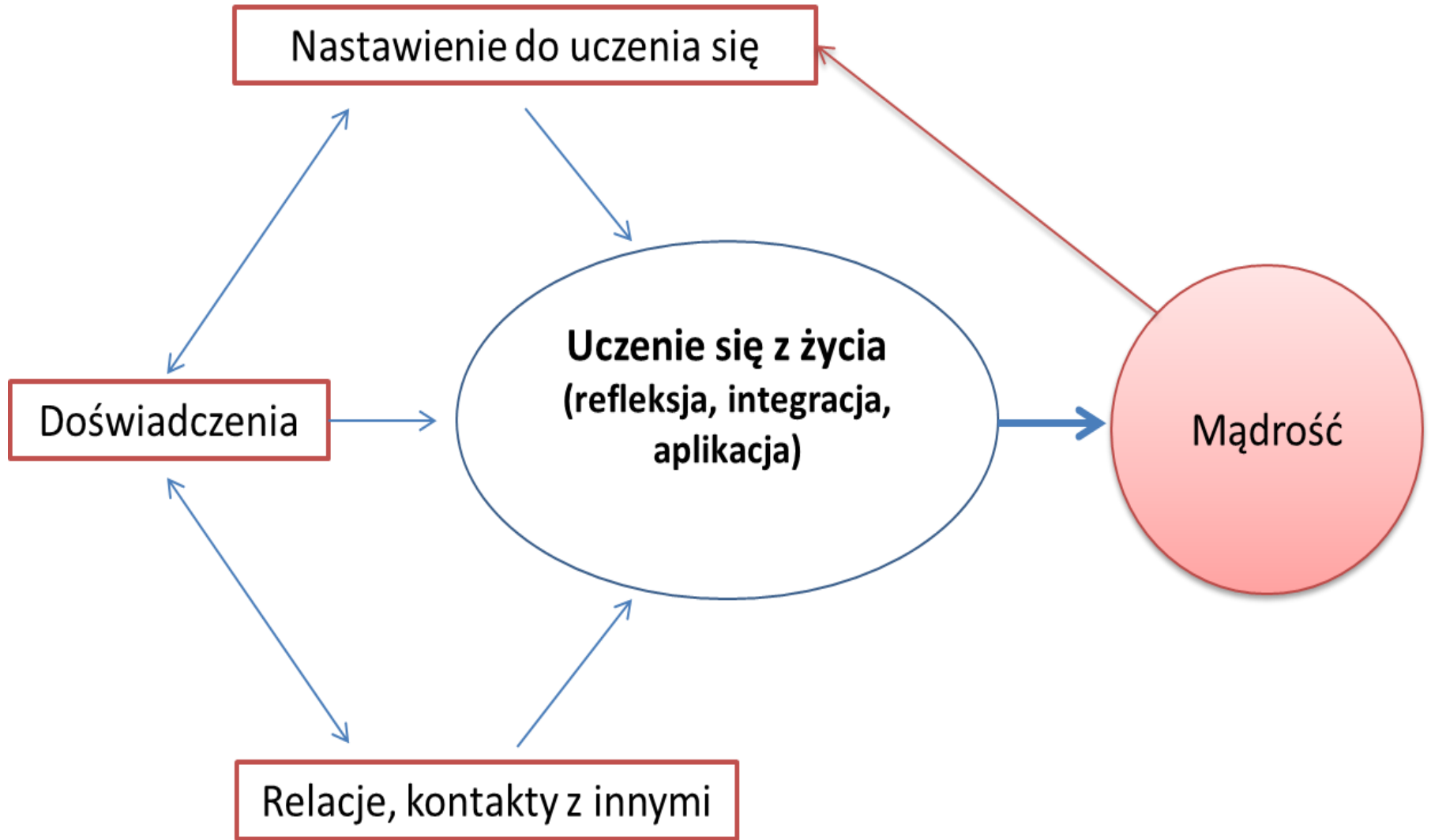
Edukacja dla mądrości

Zadania poruszające różne typy aktywności, zdolności i kompetencji uczniów – wszechstronny rozwój (w różnych sferach), wspieranie rozwoju zintegrowanych (zespolonych):

- ▶ **Mądrości** (inteligencja praktyczna)
- ▶ **Inteligencji** (inteligencja analityczna)
- ▶ **Twórczości** (inteligencja twórcza)

Włączenie do edukacji wartości i relacji społecznych

Rozwój mądrości wg S.C. Browna

Edukacja dla mądrości

Wspieranie rozwoju kompetencji społecznych poprzez zadania sprzyjające autorefleksji i rozwojowi samoświadomości:

- ▶ analiza własnych umiejętności, zdolności, wiedzy; identyfikacja ich źródeł, warunków ujawniania, zmian i możliwości wykorzystania,
- ▶ rozważanie i artykułowanie własnych potrzeb i opinii,
- ▶ analiza zakresu wiedzy i umiejętności niezbędnych do realizacji działań, planowanie własnego rozwoju,
- ▶ analiza, ocena, monitorowanie i projektowanie własnego zachowania i potrzeb pod kątem wartości,
- ▶ rozważanie wariantów lepszych i gorszych efektów planowanych działań,
- ▶ podejmowanie decyzji i ponoszenie odpowiedzialności za wynik działania...

Edukacja dla mądrości

Wspieranie rozwoju kompetencji społecznych poprzez zadania sprzyjające

budowaniu świadomości społecznej:

- ▶ analiza emocji innych i możliwych ich przyczyn,
- ▶ nadawanie, odczytywanie i analiza komunikatów,
- ▶ wyłanianie w zachowaniu innych (ludzi, postaci) mądrego i niemądrego zachowania oraz jego analiza,
- ▶ udzielanie porad w różnych sytuacjach i z uwzględnieniem zróżnicowanych potrzeb innych,
- ▶ analiza porad pod kątem ich przydatności, lepszych i gorszych konsekwencji, eliminowanie nieprzydatnych,
- ▶ podejmowanie prób rozwiązania istotnych problemów cywilizacyjnych i dnia codziennego (indywidualnych, klasowych, szkolnych),
- ▶ podejmowanie decyzji o własnym/ wspólnym działaniu z uwzględnieniem potrzeb i ograniczeń jednostki/otoczenia,
- ▶ uczestnictwo w dyskusjach i współdziałaniu z uwzględnieniem potrzeb własnych i innych...

Edukacja dla mądrości

Wspieranie rozwoju kompetencji społecznych poprzez zadania

we współdziałaniu z innymi:

- ▶ David i Robert Johnson, Robert Slavin – daje to lepsze efekty niż w sytuacji współzawodnictwa i pracy indywidualnej

(wysoka interakcja, wzajemna sympatia, skuteczna komunikacja, wysoki poziom zaufania, duży wzajemny wpływ, wysoki poziom akceptacji i wsparcia, duże wykorzystanie zasobów innych uczniów, duży poziom dzielenia się i pomocy, wysoki poziom emocjonalnego zaangażowania wszystkich, wysoka koordynacja wysiłków, możliwy podział pracy, duża ilość zróżnicowanego myślenia, brak porównywania z innymi)

Co jeszcze można robić w tym celu?

- analiza i poznanie wartości,
- poznawanie i refleksja nad mądrością w otoczeniu,
- organizacja dyskusji, projektów, pisanie esejów, wspierających myślenie dialogiczne i dialektyczne,
- analiza i docenianie różnic,
- odkrywanie przez uczniów własnych wartości, preferowanych wartości (z analizą ich praktykowania),
- analiza celów (lepszyc lub gorszych) i skutków podjętego działania,
- podejmowanie decyzji z uwzględnieniem własnego punktu widzenia i punktu widzenia innych,
- różnorodne metody kształcenia aktywizujące różne sfery rozwojowe i różne sposoby uczenia się oraz poznania (analiza, krytyka i twórcze myślenie oraz działanie praktyczne jednocześnie).

Znane i przydatne metody

- ▶ Metoda projektu
- ▶ Tutoring typowy i rówieśniczy
- ▶ Plan daltoński
- ▶ Metoda storyline (partycypacja i antycypacja)
- ▶ Metody aktywizujące:
 - metody planowania i projektowania,
 - metody definiowania i hierarchizacji,
 - metody analizy przyczynowo-skutkowej zjawisk i problemów,
 - dyskusje (np. panelowa, debata, forum),
 - metody twórczego rozwiązywania problemów,
 - metody autorefleksji i informacji zwrotnej.

Karta pracy

Definiowanie wartości

Jak rozumiesz słowo „wartość” Zapisz swoją definicję i podaj przykład wartości.

Wartość jest to:

.....

Przykładem wartości jest:.....

.....

Rozwiązywanie dylematów : użyteczne pytania/zadania

Kto jest uwikłany w ten dylemat?

Jakie interesy, punkty widzenia lub głębsze troski jednostki bądź grup wchodzą w grę w tej sytuacji?

Jakie wartości lub zasady jednostka lub grupa szukająca rozwiązania tego dylematu uważa za słuszne?

Wskaż pożądaną rezultat wspólny (dobro wspólne) dla wszystkich zainteresowanych.

Wymień co najmniej dwa możliwe, realistyczne rozwiązania tego problemu.

Która z wymienionych odpowiedzi jest najlepsza i dlaczego?

Autorefleksja

Moje kompetencje

Techniki aktywizujące

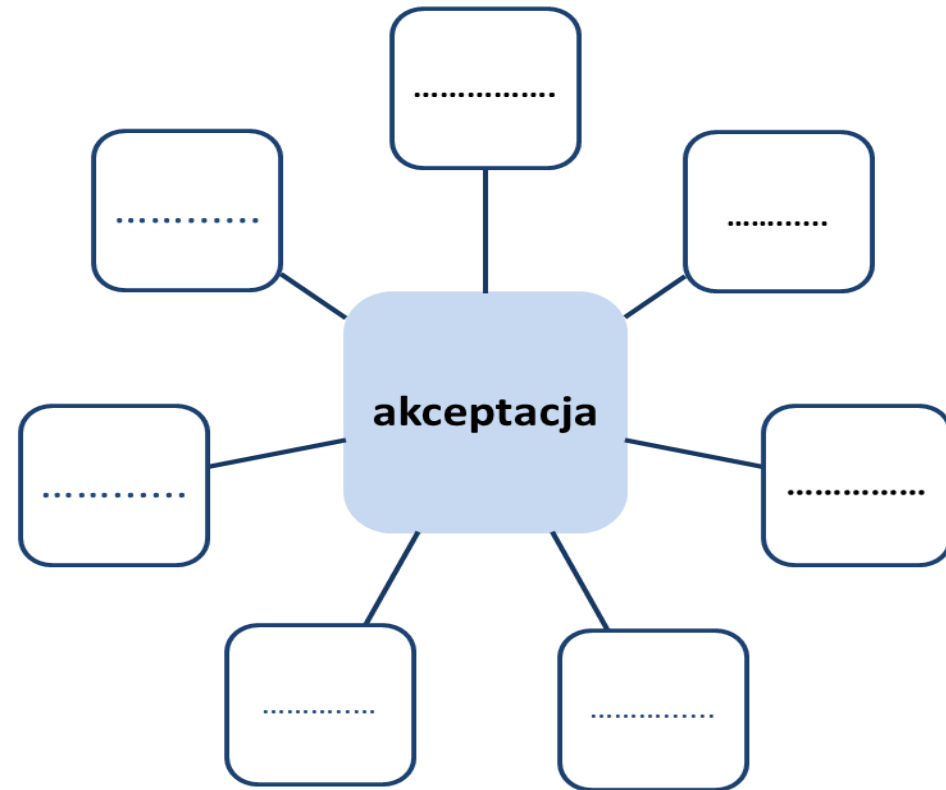
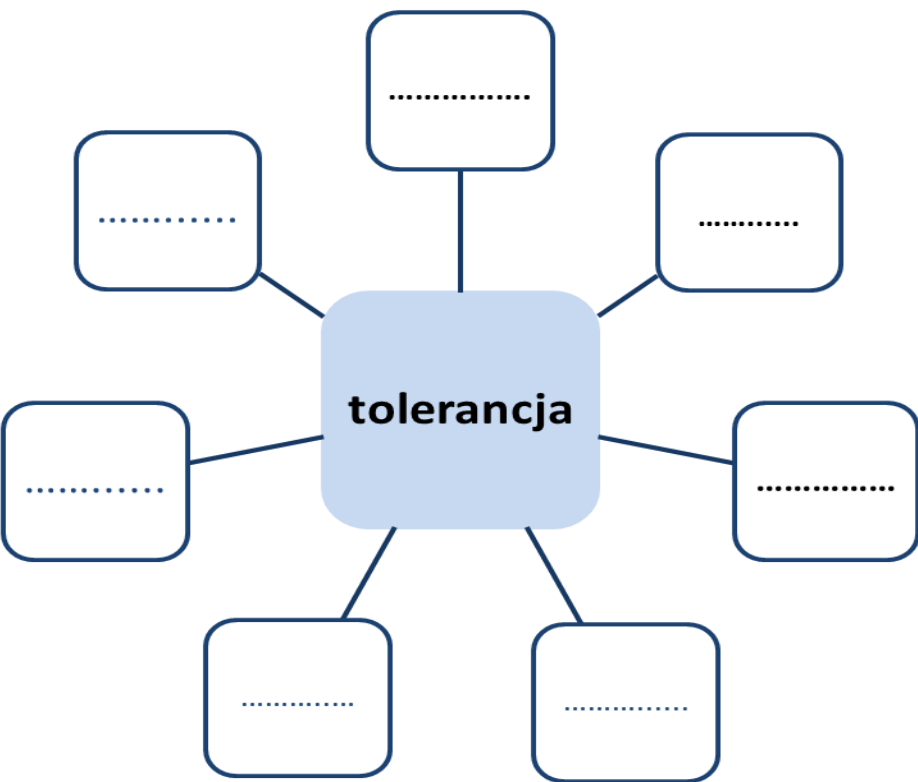
E. de Bono: S i N – Skutki i Następstwa

Zadanie: Co by było, gdyby... nie było regulaminu szkolnego?

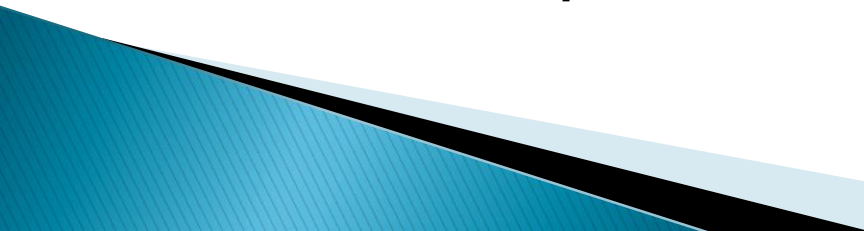
- ▶ S i N bezpośrednio
- ▶ S i N długoterminowe

Techniki twórczego myślenia: Gwiazda skojarzeń

Definicje

Rozwijanie umiejętności praktycznych

- ▶ Powiąż z realnym życiem naukę płynącą z postępowania bohaterów powieści/ opowiadania.
 - ▶ Czy ta postać przypomina Ci kogoś z otoczenia, kogo znasz?
 - ▶ Co zrobiłbyś w jej sytuacji?
 - ▶ Znajdź przykłady z realnego życia, które są odzwierciedleniem przykładów z omawianej powieści.
 - ▶ Jak prawdopodobnie zakończyłaby się ta historia w prawdziwym życiu?
-

Techniki twórczego myślenia: Mądre pytania

Zadaj pytania, podaj argumenty osłabiające stanowisko partnera w dyskusji, który właśnie stwierdził:

Co z tego, że pomogę jednemu dziecku, skoro świata to i tak nie zbawi. Problem głodu jest nie do rozwiązania.

Techniki twórczego myślenia: Technika obrazków dynamicznych

- ▶ Co mnie dziwi, co mnie zastanawia gdy patrzę na obraz?
- ▶ Jakich porad udzieliłbym/udzieliłabym chłopcu? Dlaczego?
- ▶ Jakich porad udzieliłbym/udzieliłabym dziewczętom? Dlaczego?
- ▶ Jak reagować w takich sytuacjach, przy uwzględnieniu dobra dwóch stron?

Ćwiczenie: Różne potrzeby, różne oczekiwania

Problem: Co jest ważniejsze: potrzeby jednostki czy potrzeby grupy?

I: argumenty potwierdzające zasadność tezy o dominacji dobra jednostki nad dobrem społecznym;

II: argumenty przeciwko tej tezie;

III: argumenty o równorzędności dobra jednostki i społeczeństwa;

IV: argumenty dotyczące relatywności założenia o dominacji lub równorzędności dobra jednostki i społeczeństwa.

